

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

“ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА”

Студента 2 курсу, 8м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та
адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та
адміністрування»

підпис студента

Гоцуляк
Марина
Євгенівна

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент

підпис керівника

Головня
Юлія
Ігорівна

Гарант освітньої програми
доктор наук з держ. упр.,
професор

підпис керівника

Орлова
Наталія
Сергіївна

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	6
1.1. Сутність та інструменти державного управління в галузі охорони навколишнього середовища.....	6
1.2 Правове регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні.....	10
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	24
2.1. Аналіз державного управління у галузі охорони навколишнього середовища в Україні.....	24
2.2. Оцінювання ефективності державного управління у галузі охорони навколишнього середовища	32
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	37
3.1. Процес імплементації стандартів ЄС у галузі охорони навколишнього середовища	37
3.2. Напрями удосконалення державного управління у галузі охорони навколишнього природного середовища України.....	43
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми. Стан навколишнього природного середовища нині є одним із найважливіших питань, поставлених перед людством. Воно прагне зробити своє життя максимально комфортним, часто при цьому завдаючи шкоди природі. У зв'язку з цим, виникає потреба мінімізувати негативний вплив людської діяльності на довкілля, а, по можливості, й зовсім попередити його.

На сьогодні правова база раціонального використання природних ресурсів продовжує процес формування, що підкреслює важливість цього дослідження. За період незалежності, правове регулювання охорони навколишнього природного середовища набуло рис безсистемності, що підтверджує значна кількість конституційних положень, законів, підзаконних нормативних актів міжвідомчого характеру, а також галузевих нормативних документів, що регулюють порядок користування окремими видами природних ресурсів.

Правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища стало предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних учених, таких як: Л. О. Бондар, Т. М. Гайворонська, В. О. Джуган, Т. М. Глушенко, І. Д. Казанчук, О. М. Колєнов, В. В. Курзова, І. О. Онищенко, Л. Л. Прокопенко, Н. Л. Тішкова, О. А. Улютіна та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є розвиток теоретичних положень та практичних задач державного управління в галузі охорони навколишнього середовища.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

- визначити сутність та інструменти державного управління;
- дослідити правове регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні;

розглянути зарубіжний досвід державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища;

проаналізувати інституційна спроможність органів державної влади в Україні у сфері охорони довкілля;

визначити основні напрями державного регулювання охорони навколишнього середовища в Україні;

проаналізувати основні організаційно-правові проблеми у процесі реформування стандартів охорони довкілля в Україні;

дослідити процес імплементації стандартів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища в Україні;

запропонувати шляхи удосконалення законодавства України із використанням європейського досвіду.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання в галузі охорони навколишнього середовища.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні рекомендації здійснення державного регулювання в галузі охорони навколишнього середовища.

Інформаційною основою випускної кваліфікаційної роботи є нормативно-правова документація, що регулює діяльність державних установ та порядок виконання своїх функцій органами державної служби, інформаційні та статистичні матеріали з питань державного управління в галузі охорони навколишнього середовища. Також в процесі виконання роботи було використано ряд видань спеціальної літератури (монографії, підручники, періодичні видання та автореферати дисертацій) та джерела Інтернет.

Методи дослідження. Для написання роботи було застосовано методи теоретичного узагальнення при вивченні теоретико-правових аспектів охорони навколишнього середовища, методи систематизації та узагальнення при вивченні проблем у процесі реформування стандартів охорони довкілля в

Україні, метод прогнозування при розробці напрямів удосконалення законодавства України в сфері охорони навколишнього середовища.

Основні положення випускної кваліфікаційної роботи відображені у статті: Гоцуляк М. Особливості державного управління в галузі навколишнього середовища / М. Гоцуляк // Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій. Збірник наукових статей. - 2019. - С. 96.

Обсяг і структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна-кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 63 сторінки. Список використаних джерел складається із 100 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Сутність та інструменти державного управління в галузі охорони навколишнього середовища.

Державне управління та регулювання економіки в умовах ринкового господарства являє собою систему типових мір законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, здійснюваних правовими державними закладами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються.

Державне управління – це діяльність особливого роду, зміст якої полягає у виконанні законів та інших актів органів державної влади шляхом різних форм організуючого впливу на суспільні явища та процеси.

Під державним управлінням охороною навколишнього природного середовища слід розуміти спрямування та керівництво діями з приводу забезпечення виконання норм і вимог природоохоронного законодавства, а для управління природокористуванням відповідно – природоресурсного законодавства.

Суть державного регулювання охорони навколишнього природного середовища визначається екологічною політикою держави, яка спрямовується на збереження безпечного для існування живої і неживої природи довкілля, на захист життя та здоров'я населення від негативного впливу забруднення навколишнього природного середовища, на досягнення гармонічної взаємодії суспільства й природи, на охорону, раціональне використання й відтворення природних ресурсів [29, с. 16].

У процесі державного управління природокористуванням визначально закладено протиріччя: держава всіма можливими засобами стимулює розвиток, отже, стимулює використання природних ресурсів, що залучені до господарського обігу, та тільки держава здатна окреслити межі зростання і в такий спосіб обмежити або спрямувати розвиток. Критерії економічного зростання та фактори екологічного змісту входять у певне протиріччя, розв'язати яке автоматично ринок не в змозі. Відтак, необхідне втручання держави, яка на користь суспільства має надавати перевагу компромісним рішенням, що передбачають як економічні цілі, так і цілі неекономічного змісту.

Способи, прийоми та засоби державного впливу на екологічний розвиток країни є методами державного регулювання. Тобто, це способи впливу держави на екологічну сферу з метою створення умов її ефективного функціонування відповідно до напрямків державної економічної політики. Кожен метод ґрунтується на використанні інструментів (регуляторів, важелів). У наведеному механізмі, для досягнення поставленої мети, запропоновано використовувати методи залежно від засобів впливу: правові, адміністративні, економічні (рис. 1.1.).

Базою правових методів є розробка та юридичне закріплення норм (правил) поведінки суб'єктів екологічних відносин. Основними формами правового регулювання економіки в Україні виступають закони України, укази та розпорядження Президента України.

Адміністративні методи – це інструменти прямого впливу держави на діяльність суб'єктів екологічних відносин. Їх ознаки: прямий вплив державного органу або посадових осіб на дії виконавців через встановлення їх обов'язків, норм поведінки та віддавання команд (наказів, розпоряджень); безальтернативний вибір способів розв'язування завдань, варіанта поведінки; обов'язковість виконання наказів, розпоряджень; відповідальність суб'єктів господарювання за ухиляння від виконання наказів. Тобто, у системі державного регулювання адміністративні методи залишаються домінуючими.

Рис. 1.1. Інструменти державного регулювання охорони навколишнього природного середовища [95, с. 94]

Застосування економічних методів державного регулювання економіки дає змогу створювати економічні умови, що спонукають суб'єктів ринку діяти в необхідному для суспільства напрямі, вирішувати ті чи інші завдання згідно з загальнодержавними та приватними інтересами. Регулювання за допомогою економічних методів дає змогу суб'єктам екологічних відносин

зберегти право на вільний вибір своєї поведінки. Економічне регулювання здійснюється інструментами фіскальної, бюджетної, податкової, грошово-кредитної, амортизаційної та інших напрямків державної економічної політики [47, с. 184].

Основними завданнями державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, які дозволяють забезпечувати сталий розвиток країни, є:

- збалансоване використання усього природно-ресурсного потенціалу країни, забезпечення екологічної сталості природних систем;
- структурна перебудова економіки країни та її соціальної сфери на сталий розвиток;
- вироблення і реалізація регіональної та комунальної політики сталого розвитку;
- формування скоординованих дій держави у всіх сферах суспільного життя;
- переорієнтація економічних, екологічних та соціальних інститутів держави, державного регулювання щодо посилення зацікавленості громадян, юридичних та соціальних груп у вирішенні завдань сталого розвитку;
- ведення моніторингу сталого розвитку і управління [9, с. 232].

Держава має в своєму розпорядженні достатню кількість засобів: від введення більш жорстких екологічних вимог і використання економічних заходів регулювання (введення платежів за забруднення, субсидування тих, хто реалізує екологічні програми) до прийняття забруднювачами добровільних зобов'язань.

Зміна підходу до вирішення екологічних проблем стає можливою лише за однієї умови – готовності забруднювачів навколишнього середовища взяти на себе соціальну відповідальність за заподіяний суспільству екологічний збиток.

Належна реалізація зв'язків людини з навколишнім природним середовищем, яке виступає як природні умови її життєдіяльності, джерело та

спосіб виробництва матеріальних благ, об'єкт її господарської та культурної діяльності, джерело і спосіб морального виховання і задоволення естетичних потреб, багато в чому залежить від ефективної управлінської діяльності державних органів та їх посадових осіб. Але яким чином ці зв'язки зберегти в потрібному для держави, суспільства й людини напрямку, в юридичній літературі не зазначається. Тому різноманіття цілей управлінської діяльності обмежується суто утилітарними завданнями:

1) при використанні природних ресурсів – організацією виробництва видобутку з природних ресурсів корисних властивостей як для суспільства в цілому (наприклад, господарських), так і для окремих індивідів (скажімо, для оздоровчих цілей);

при охороні природних ресурсів – запобіганням екологічно шкідливим наслідкам їх використання, збереженням у первісному стані окремих компонентів навколишнього середовища, його екологічного балансу, з дотриманням прав громадян на безпечне для їх життя і здоров'я довкілля.

Держава має в своєму розпорядженні достатню кількість засобів: від введення більш жорстких екологічних вимог і використання економічних заходів регулювання (введення платежів за забруднення, субсидування тих, хто реалізує екологічні програми) до прийняття забруднювачами добровільних зобов'язань. Зміна підходу до вирішення екологічних проблем стає можливою лише за однієї умови – готовності забруднювачів навколишнього середовища взяти на себе соціальну відповідальність за заподіяний суспільству екологічний збиток.

1.2 Правове регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні

Практично одночасно з отриманням незалежності в Україні розпочалася робота з правового регулювання охорони довкілля. У Декларації про державний суверенітет України було виділено окремий розділ, що був

присвячений екологічній безпеці. В цьому розділі зазначалось, що Українська РСР самостійно встановлює порядок організації охорони природи на своїй території і порядок використання природних ресурсів, має власну національну комісію щодо радіаційного захисту населення, має право заборонити будівництво і припинити функціонування будь-яких підприємств, організацій, установ, що спричиняють загрозу екологічній безпеці країни [2].

Важливим кроком на шляху становлення нормативно-правової бази природокористування суверенної України стало прийняття Верховною Радою України Земельного кодексу України, Лісового кодексу України, Кодексу України про надра, Закону «Про природно-заповідний фонд України», а також створення Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (зараз Міністерство енергетики та захисту довкілля).

У ч. 1 ст. 13 Конституції України зазначається, що «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» [1].

У силу ч. 2 ст. 13 Основного Закону України кожен громадянин наділяється правом користування природними об'єктами відповідно до вимог закону. Важливою конституційною гарантією є норма, яка встановлює, що власність надає не тільки конкретні повноваження, але й зобов'язує, а тому не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству (ч. 3 ст. 13). Причому держава повинна забезпечувати захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, виходячи з рівності їх перед законом (ч. 4 ст. 13) [1].

У ст. 50 Конституції України закріплено важливе положення про екологічні права людини, тобто право громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1]. Відтак кожному гарантується право вільного доступу до

інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення.

Важливою віхою екологічного нормотворення є прийняття Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [7]. Він є системоутворюючим актом у сфері охорони навколишнього середовища, визначає економічні, соціальні, правові засади організації охорони довкілля. Також він є правовою основою для розвитку галузевого екологічного законодавства.

У ньому закладено комплексний підхід до правового регулювання екологічних відносин, спрямований на забезпечення екологічної безпеки в цілому, визнання пріоритету життя і здоров'я людини, екологічних вимог, необхідність запровадження превентивного характеру заходів охорони природи.

У Законі «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено головні принципи охорони навколишнього природного середовища, повноваження органів влади в сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічні права і обов'язки громадян України, законом регулюється загальне і спеціальне використання природних ресурсів, також законом передбачені економічні заходи забезпечення охорони довкілля [7].

У Законі «Про охорону навколишнього природного середовища» подано визначення поняття «екологічна безпека» – це стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки і виникнення небезпеки для здоров'я людей [7]. Це визначення екологічної безпеки є застарілим, адже наявність такої кількості загроз в екологічній сфері вимагає не тільки попередження погіршення ситуації, але й активного вирішення існуючих проблем.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» не містить визначення терміну «охорони навколишнього природного середовища», як це, наприклад, зроблено у Водному кодексі України [4 ; 7].

Проте, сутність терміну «охорона навколишнього природного середовища» можна визначити, проаналізувавши інші чинні законодавчі акти в сфері природоохоронної діяльності (Водний кодекс України, Закон України «Про охорону атмосферного повітря», Закон України «Про охорону земель» тощо) [18 ; 19].

Так, під охороною атмосферного повітря слід розуміти систему заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням і відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням і зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук, фізичних і біологічних факторів. Під охороною ґрунтів законодавець визначає систему правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпеченням екологічної безпеки довкілля [56, с. 81].

Отже, у більшості випадків в екологічному законодавстві під охороною природних об'єктів і самого навколишнього природного середовища слід розуміти систему заходів, спрямованих на збереження та відтворення самого природного об'єкта.

У 2010 році було ухвалено Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», який уже має більш практичний характер. У ньому визначено мету національної екологічної політики. Це є стабілізація і поліпшення стану довкілля України шляхом інтеграції її екологічної політики до соціально-економічного розвитку з метою гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя та здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування і збереження природних екологічних систем [8]. Також у цьому законі визначено принципи національної екологічної політики, які узгоджені відповідно до європейських.

Ст. 30 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає проведення громадської екологічної експертизи

незалежними групами спеціалістів з ініціативи громадських об'єднань, а також місцевих органів влади за рахунок їх власних коштів або на громадських засадах [7]. Громадська екологічна експертиза проводиться незалежно від державної екологічної експертизи. Висновки громадської екологічної експертизи можуть враховуватися органами, що здійснюють державну екологічну експертизу, а також органами, що зацікавлені в реалізації проектних рішень або експлуатують відповідний об'єкт [7].

Громадська екологічна експертиза може здійснюватися в будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за ініціативою громадських організацій та інших громадських формувань шляхом створення ними на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів. Громадські організації чи еколого-експертні колективи, що створені для проведення екологічної експертизи, повинні оголосити через засоби масової інформації заяву про проведення громадської екологічної експертизи, в якій зазначаються відомості про склад громадського еколого-експертного формування, перелік спеціалістів, залучених до участі в експертизі, об'єкт екологічної експертизи та терміни її проведення.

Діюче екологічне законодавство України постійно удосконалюється, враховуючи виникнення нових екологічних проблем. Домінуючою основою вітчизняного екологічного законодавства є створення правового механізму утвердження екологічної безпеки.

Інституціональне середовище сфери охорони довкілля – це впорядкований набір інститутів, що створюють матриці економічного поведіння, які визначають обмеження для суб'єктів господарювання, що формується в рамках тієї або іншої системи координації природоохоронної діяльності.

Державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган

виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласні, міські державні адміністрації та інші державні органи, до компетенції яких законами України віднесено здійснення зазначених функцій [36, с. 119].

До компетенції державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища й використання природних ресурсів належать такі функції:

1) реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;

здійснення державної екологічної експертизи щодо об'єктів, рішення щодо затвердження (схвалення) яких приймається Кабінетом Міністрів України;

отримання безоплатно від центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій інформації, необхідної для виконання покладених на нього завдань;

видача дозволів на викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, на спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства України [33, с.95].

Основні інституційні складові середовища природоохоронної діяльності, їх функції та рівень підпорядкування подані в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні інституційні складові сфери охорони довкілля [51, с. 98]

Орган влади	Гілка влади	1. Територіальний принцип
1	2	3
Верховна Рада України	Законодавча	
Кабінет Міністрів України	Виконавча	Функції національного рівня управління: розроблення методологічного, нормативно-методичного та правового забезпечення, політики регулювання ядерної безпеки; проведення державної екологічної експертизи; формування економічного механізму природокористування; ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності; державна політика щодо зон надзвичайних екологічних ситуацій; встановлення нормативів якісного стану природних ресурсів,

		реалізація міжнародних угод, екологічна освіта й екологічне виховання та інше
Місцеві ради народних депутатів та їхні виконавчі органи	Виконавча	Функції місцевого рівня: проведення локального та об'єктного моніторингу; здійснення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства; організація розроблення місцевих екологічних програм та проєктів
		2. Відомчий принцип
Міністерство енергетики та захисту довкілля України	Виконавча	Призначене здійснювати комплексне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення природних ресурсів, забезпечувати належне функціонування державної гідрометеорологічної служби, а також координувати діяльність центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій у цій галузі
Міністерство охорони здоров'я України	Виконавча	Відповідає за забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення в країні. Державна санітарно-епідеміологічна служба, яка діє у складі МОЗ і йому підпорядковується
Державна служба з надзвичайних ситуацій	Виконавча	Це спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, рятувальної справи, пожежної безпеки, з питань захисту населення
Державні комітети	Виконавча	Державний комітет України із земельних ресурсів, Державний комітет України з водного господарства, Державний комітет лісового господарства України
Урядові органи державного управління зі спеціальними повноваженнями	Виконавча	Державна екологічна інспекція, Державна інспекція з контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів, Державна служба заповідної справи, Державна гідрометеорологічна служба, Державний департамент рибного господарства

Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законодавства України здійснюють Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважені державні органи, а також місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні: визначає основні напрямки державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища; затверджує державні екологічні програми; визначає правові основи регулювання відносин у галузі охорони навколишнього природного середовища; затверджує укази Президента

України про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації [74, с.41].

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади відповідає за реалізацію визначеної Верховною Радою України державної екологічної політики; забезпечує розробку державних цільових, міждержавних екологічних програм; координує діяльність міністерств, відомств, інших установ та організацій України з питань охорони навколишнього природного середовища; визначає порядок розробки та затвердження екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище; встановлює порядок утворення і використання коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища та затверджує перелік природоохоронних заходів; приймає рішення щодо організації нових об'єктів природно-заповідного фонду тощо [1].

Кабінет Міністрів України забезпечує, здійснює координування роботи органів держуправління, зокрема міністерств і відомств щодо спільного проведення заходів з реалізації екологічних програм.

Необхідною є ефективна взаємодія Міністерства енергетики та захисту довкілля з іншими органами центральної влади, які зазначені як співвиконавці тої чи іншої директиви. Майданчиком для діалогу та співпраці різних органів влади є Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції (УОЄСАІ).

На нього покладено важливий обов'язок – надання висновку щодо відповідності проекту акту зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правовим, та праву Європейського Союзу.

До компетенції УОЄСАІ віднесено питання європейської та євроатлантичної інтеграції, зокрема щодо:

- 1) координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення та здійснення заходів, спрямованих на виконання Угоди про асоціацію між

Україною та Європейським Союзом, інших міжнародних договорів України з питань європейської інтеграції і домовленостей між Україною та ЄС;

2) координації процесу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу та стандартів і рекомендацій НАТО;

3) планування, моніторингу та оцінки результативності виконання завдань: у сфері європейської інтеграції, у тому числі з виконання Угоди; у сфері євроатлантичної інтеграції, у тому числі з виконання національних програм Україна - НАТО;

4) координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на виконання: Угоди, інших міжнародних договорів України з питань європейської інтеграції і домовленостей між Україною та ЄС; національних програм Україна - НАТО, міжнародних договорів між Україною та НАТО та уповноваженими органами НАТО;

5) удосконалення системи та механізму координації діяльності органів виконавчої влади у сферах європейської та євроатлантичної інтеграції [22].

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, є Міністерство енергетики та захисту довкілля України (рис. 1.2.).

Міністерство наділено повноваженнями у сферах охорони атмосферного повітря, збереження озонового шару, раціонального використання, відтворення й охорони об'єктів тваринного і рослинного світу, відтворення та охорони земель, охорони та відтворення вод (поверхневі, підземні, морські), раціонального використання водних ресурсів. Окрім того, відомство забезпечує нормативно-правове регулювання розвитку водного господарства і меліорації земель, геологічного вивчення та раціонального використання надр, контролю за дотриманням природоохоронного законодавства. Міністерство енергетики та захисту довкілля України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у

формуванні і забезпеченні реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

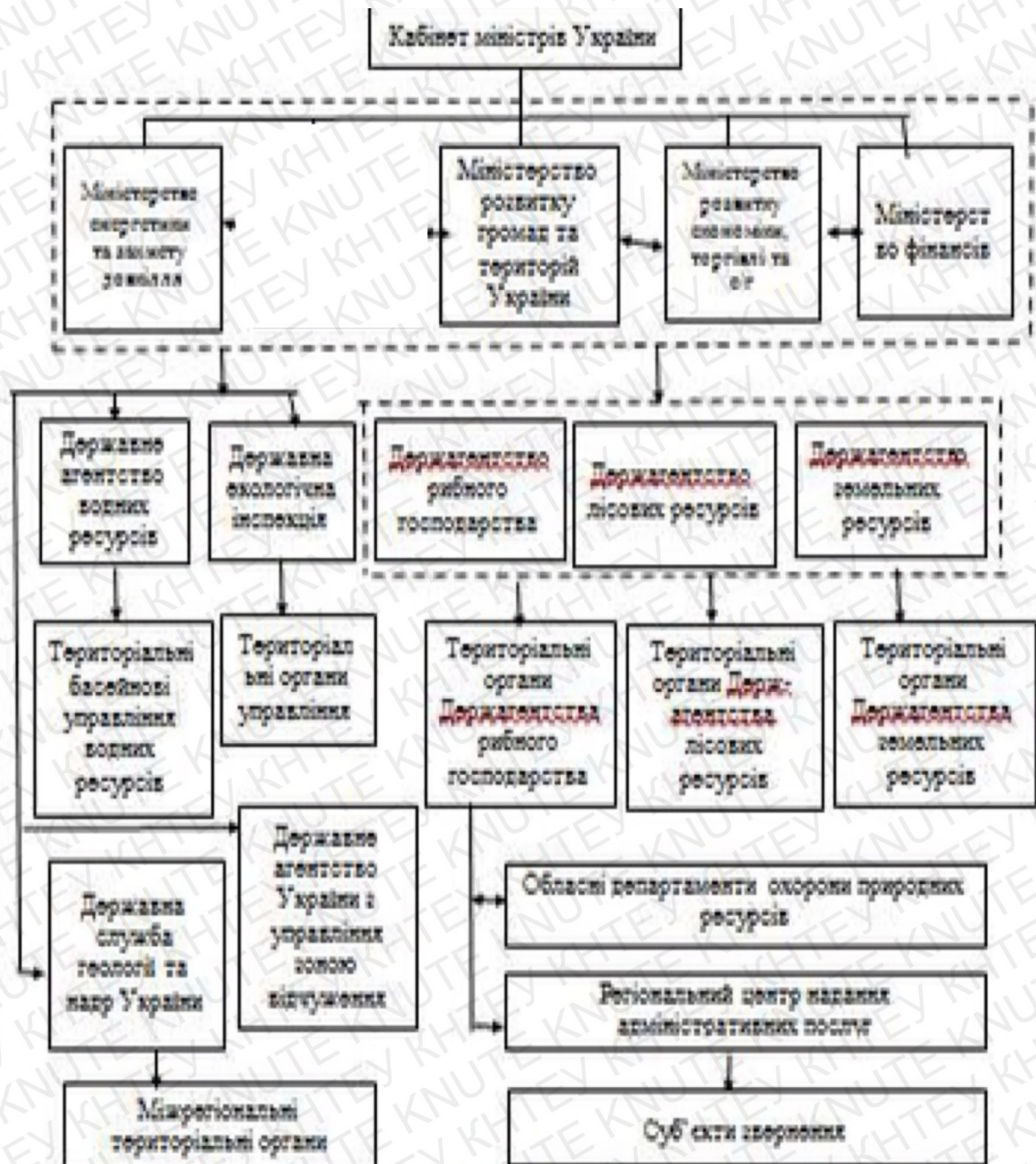

Рис. 1.2. Узагальнена структура, основні функції та взаємодія органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього середовища

Крім Міністерства енергетики та захисту довкілля України у сфері охорони навколишнього природного середовища беруть участь Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство юстиції України. Вони здійснюють комплексне управління в галузі природокористування; погоджують проекти природоохоронних актів, розробляють нормативи плати за спеціальне використання природних ресурсів, здійснюють державний контроль за станом природи, її компонентів, мають право вимагати від фізичних та юридичних осіб усунення порушень природоохоронного законодавства, тимчасово призупиняють роботи, що ведуться з порушенням законодавства, можуть анулювати дозволи та встановлювати обмеження на видобуток і використання природних ресурсів. Тому саме Міністерство юстиції України щорічно готує проект Прогресивного плану адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та проект Плану заходів щодо виконання у відповідному році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

До завдань Міністерства закордонних справ України поряд із формуванням державної політики у сфері зовнішніх зносин України, належить участь у формуванні та реалізації державної політики, спрямованої на інтеграцію України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі. На Міністерство закордонних справ України покладено відповідальність за підготовку проекту щорічного Плану першочергових заходів щодо інтеграції України до ЄС.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з міжвідомчої координації з питань економічного і соціального співробітництва України з Європейським Союзом.

Одним з основних завдань Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства є формування та забезпечення реалізації державної політики з питань економічного і соціального співробітництва України з ЄС. У структурі Міністерства діють заступник міністра економічного розвитку і торгівлі – Торговий представник України та Національний координатор з питань технічної допомоги ЄС.

До компетенції Міністерства фінансів України належить вжиття заходів стосовно виконання програм, що впроваджуються в Україні із застосуванням секторальної бюджетної підтримки ЄС, а також вжиття заходів щодо залучення кредитних коштів ЄС та коштів на безповоротній основі.

Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України, головне завдання якої полягає у розробленні пропозицій стосовно адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Основна мета створення Координаційної ради – забезпечення взаємодії органів державної влади та недержавних інституцій під час виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, є Державна екологічна інспекція України [7].

Заходи з оптимізації центральних органів виконавчої влади не могли не позначитись на регіональному рівні. При обласних державних адміністраціях були створені відповідні департаменти, але з більш обмеженими функціями (у частині дозвільної діяльності, здійснення державної екологічної експертизи, в питаннях відведення земельних ділянок тощо). Як не парадоксально, але функції, якими обмежили регіональний рівень, розширили повноваження центрального – Міністерства енергетики та захисту довкілля України. Слід також звернути увагу, що структурні підрозділи

Державної екологічної інспекції України залишились та здійснюють свої функції в усіх областях. Такі невідповідності негативно не впливають на систему державного управління охороною навколишнього природного середовища.

Важливе місце в системі державного управління охороною навколишнього природного середовища посідають місцеві органи виконавчої влади. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», місцева державна адміністрація в галузі охорони довкілля має такі повноваження:

- розробляє та подає на затвердження радам регіональні екологічні програми, забезпечує їх виконання, звітує перед радою про їх виконання, вносить до відповідних органів пропозиції щодо державних програм;

- вживає заходи щодо відшкодування втрат, заподіяних унаслідок порушення природоохоронного законодавства підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

- вносить пропозиції органам місцевого самоврядування щодо виділення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- інформує населення про екологічно небезпечні аварії та ситуації, стан довкілля, а також про заходи, що вживаються для його поліпшення, організує роботу з ліквідації наслідків екологічних аварій;

- вносить пропозиції про зупинення діяльності підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища [74, с. 47].

Слід наголосити, що сучасна система державного управління охороною навколишнього природного середовища в Україні є занадто централізованою.

Таким чином, органи державного управління з регулювання відносин щодо охорони навколишнього природного середовища наділені відповідними повноваженнями. Зокрема, за Конституцією України Президент: забезпечує національну безпеку, складовою якої є екологічна безпека; очолює Раду

національної безпеки і оборони України, головним завданням якої є координація та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки; оголошує в разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації тощо.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Аналіз державного управління у галузі охорони навколишнього середовища в Україні

Важливим завданням державного регулювання охорони навколишнього середовища в Україні є створення фундаментальної основи для формування наукових засад ефективного державного управління сферою охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання й відтворення природно-ресурсного потенціалу, формування еколого-економічних передумов для переходу на засади екологічного управління і сталого розвитку.

В основі державного регулювання охорони навколишнього середовища в Україні лежать принципи екологічної безпеки, основними з яких є:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

- гарантування державою екологічно безпечного середовища для життя та здоров'я людей; – запобіжний характер заходів з охорони навколишнього природного середовища;

- забезпечення екологізації матеріального виробництва на основі широкого використання новітніх технологій, відтворення природних ресурсів, комплексного вирішення питань охорони довкілля;

- збереження різноманітності та цілісності природних об'єктів і комплексів; – науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства, визначення впливу господарської діяльності на довкілля;

- підвищення відповідальності за негативний вплив на навколишнє середовище;

широке міжнародне співробітництво в питаннях охорони навколишнього природного середовища.

Виділяють п'ять рівнів, на яких здійснюється управління в галузі охорони навколишнього середовища в Україні, а саме:

Рівень стратегічного управління, представлений такими органами держави як Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України. На цьому рівні визначаються пріоритетні завдання, що мають бути реалізовані в процесі державного управління екологічною сферою, здійснюється загальна координація діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення екологічних прав громадян.

Рівень галузевого та міжгалузевого управління, розгалужена система яких зумовлює наявність досить складних адміністративно-правових зв'язків між ними. Це, насамперед, центральні органи виконавчої влади, зокрема Міністерство енергетики та захисту довкілля України, а також державні агентства, інспекції, управління та служби, що регулюють окремі галузеві питання.

На цьому рівні здійснюється нормативне, методологічне, наукове забезпечення відповідної галузі екологічної діяльності, здійснюється міжгалузева координація, відомчий нагляд і контроль, реалізуються регуляторні функції відповідних центральних органів виконавчої влади.

Рівень місцевого управління представлений місцевими державними адміністраціями, територіальними органами окремих центральних державних органів на обласному та районному рівнях, які забезпечують реалізацію відповідних завдань і функцій держави в окремих складових процесу реалізації екологічної політики в межах територій областей та районів, а також забезпечується міжгалузева координація різних напрямків державної екологічної політики на місцевому та регіональному рівнях.

Рівень, представлений органами місцевого самоврядування, керівними органами підприємств, установ, організацій, які спеціалізуються на здійсненні функцій управління екологічно значущою діяльністю цих

організацій та іншими інституціями, що мають відношення до забезпечення екологічних прав громадян.

Актуальним питанням є посилення ролі саме органів місцевого самоврядування в процесі реалізації державної екологічної політики.

Рівень громадського управління здійснюється громадськими організаціями, діяльність яких має екологічне спрямування.

До 2030 року Україна має впровадити систему більш ефективного управління власними природними ресурсами, з урахуванням необхідності забезпечення ними прийдешніх поколінь. Запровадження моделі «зеленої» низьковуглецевої економіки, зокрема соціально-відповідального та екологічно-орієнтованого бізнесу, має надати можливість створення в межах країни нових робочих місць та модернізації країни

Проект Стратегії визначає недотримання природоохоронного законодавства як одну з першопричин екологічних проблем в Україні, проте передбачає підготовку лише Звіту про впровадження екологічної політики, залишаючи осторонь питання правозастосування.

Виконання Стратегії дасть змогу:

- створити ефективну систему інформування населення з питань охорони навколишнього природного середовища та підвищити рівень екологічної свідомості громадян України;

- поліпшити стан навколишнього природного середовища до більш безпечного для екосистем і населення рівня, з урахуванням європейських стандартів якості навколишнього природного середовища;

- розірвати залежність процесу економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та підвищення рівня забруднення навколишнього природного середовища;

- зменшити втрати біо- та ландшафтного різноманіття та сформувати цілісну та репрезентативну екомережу;

- створити та впровадити систему екологічно невиснажливого використання природних ресурсів;

мінімізувати забруднення ґрунтів небезпечними пестицидами, агрохімікатами, важкими металами та відходами;

перехід до системи інтегрованого екологічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та розвиток природоохоронної складової в галузях економіки;

удосконалити державну систему моніторингу навколишнього природного середовища та систему інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Досягнення цілей державної екологічної політики в галузі охорони навколишнього середовища в Україні здійснюватиметься в три етапи:

до 2020 року передбачається досягти уповільнення темпів погіршення екологічної ситуації, шляхом реформування системи державного екологічного управління, що включатиме розмежування функцій з охорони навколишнього природного середовища та господарської діяльності з використання природних ресурсів, імплементації європейських екологічних норм і стандартів, удосконалення систем екологічного обліку та контролю, впровадження фінансово-економічних механізмів стимулювання екологічно орієнтованих структурних перетворень в економіці, широкого поширення екологічних знань;

до 2025 року передбачається стабілізація екологічної ситуації шляхом закріплення змін у системі державного управління, які відбулися протягом першого етапу, а також змін щодо більш екологічної поведінки громадян та всього суспільства;

до 2030 року передбачається досягнення суттєвих зрушень щодо покращення стану навколишнього середовища шляхом збалансованості між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища, забезпечення розвитку екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськістю; розвитку «зеленої», ресурсоефективної, маловідходної та

низьковуглецевої економіки, яка стане додатковим стимулом соціально-економічного розвитку України.

20 березня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», імплементація якого передбачена Угодою про асоціацію з ЄС [17].

Цей Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі, крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Стратегічна екологічна оцінка – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення й пом'якшення можливих негативних наслідків.

Така оцінка передбачає проведення громадського обговорення та консультацій і підготовку звіту, що має бути врахований у документі державного планування.

До документів державного планування закон відносить стратегії, плани, схеми, містобудівну документацію, загальнодержавні програми, державні цільові програми й інші програми і програмні документи, включаючи зміни

до них, які розробляються та/або підлягають затвердженню органом державної влади чи органом місцевого самоврядування.

Дія цього Закону, щоправда, не поширюється на бюджети, бюджетні програми та фінансові плани, а також, тимчасово, до 1 січня 2020 року, на програми економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, сіл, селищ на короткостроковий період. Крім того, зі сфери дії закону виведені документи державного планування, що стосуються виключно національної оборони або дій у разі надзвичайних ситуацій.

18 грудня 2017 року вводиться в дію Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», який встановлює правові й організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів [16].

Закон впроваджує нову європейську модель процедури оцінки впливу на довкілля замість екологічної експертизи, передбаченої Законом «Про екологічну експертизу», що, своєю чергою, втрачає чинність.

Крім того, Закон впроваджує зобов'язання, передбачені Угодою про асоціацію з ЄС, а також дозволить забезпечити на належному рівні виконання Україною низки інших міжнародних зобов'язань.

Процедура оцінки впливу на довкілля спрямована на попередження та запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

За старою процедурою проведення державної екологічної експертизи дозволялось після отримання забудовником відповідних дозволів на зведення об'єкту. Тепер інвестор повинен провести оцінку впливу на довкілля до того,

як він почне витрачати свої кошти на реалізацію якогось проекту. Це європейський стандарт і гарантує людям, які живуть в околицях, де можливо буде реалізовуватися проект належним чином оцінити, наскільки він буде впливати на довкілля й уникнути будівництва, яке суперечить інтересам територіальних громад.

Реформи у сфері екології, охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів заслуговують особливої уваги, оскільки екологічна політика є також ваговою складовою інших галузевих політик. Внаслідок попередніх реформ система екологічного управління знаходиться в розбалансованому стані. Саме тому ефективне проведення екологічних реформ має забезпечуватись комплексними змінами в нормативно-правовому полі, інституційному забезпеченні державної екологічної політики, а також змінами в кадровій політиці.

Внаслідок проведення адміністративної реформи 2010 року зі складу Міністерства енергетики та захисту довкілля були вилучені: Державне агентство з питань охорони лісових ресурсів (підпорядковується в своїй діяльності Міністерству аграрної політики та продовольства України) та Державна гідрометеорологічна служба, яка нині перетворена в Управління гідрометеорології, що підпорядковується Державній службі України з надзвичайних ситуацій). Це значно послабило державну систему моніторингу стану навколишнього природного середовища.

До травня 2013 року до системи інституційного забезпечення державної екологічної політики входили також Державні управління охорони навколишнього природного середовища в областях, містах Києві та Севастополі, що були територіальними органами Міністерства енергетики та захисту довкілля України, входили до сфери його управління, та в межах своїх повноважень забезпечували реалізацію державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, поводження з відходами, забезпечення екологічної та, у межах своєї компетенції, радіаційної безпеки на відповідній

території. Однак, ці територіальні органи були ліквідовані, що стало черговим етапом у проведенні адміністративної реформи, який спричинив розбалансування системи екологічного управління.

Таким чином, нині доцільно переглянути склад, функції та повноваження центральних органів виконавчої влади, діяльність яких координується Міністерством енергетики та захисту довкілля України, та привести їх у відповідність основним пріоритетам державної екологічної політики.

Іще однією проблемою в інституційному забезпеченні державної екологічної політики є неналежна взаємодія органів державної влади, зокрема Міністерства енергетики та захисту довкілля України, з інститутами громадянського суспільства.

Протягом останніх років спостерігається суттєва професіоналізація діяльності громадських екологічних організацій в Україні, що є одним із найпотужніших секторів громадянського суспільства. Однак залучення громадськості до процесу формування та реалізації державної екологічної політики здебільшого має формальний характер [93].

У контексті зазначеного необхідним внести зміни до механізмів формування та функціонування Громадської ради Всеукраїнських організацій та об'єднань природоохоронного спрямування при Міністерстві енергетики та захисту довкілля України, зокрема щодо визначення чітких критеріїв для оцінювання громадських організацій, які можуть бути включені до її складу (у тому числі щодо мінімального досвіду роботи й напрямів діяльності громадської організації тощо); уточнення повноважень; удосконалення форм і методів співпраці Громадської ради з органами виконавчої влади тощо.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища [7]. Проте в сучасних умовах можемо говорити про

формальність у виконанні положень законодавства. Державні службовці, що працюють в екологічній сфері, здебільшого не мають базової фахової освіти, а відповідність нормам законодавства забезпечується проходженням короткотермінових навчальних курсів або курсів підвищення кваліфікації. Проблема депрофесіоналізації кадрів існує також і в системі контролюючих органів.

З огляду на це, реформування державного управління у галузі охорони навколишнього середовища є необхідною складовою реформування екологічної сфери, оскільки будь-які реформи будуть неефективними за умови їх непрофесійної реалізації.

2.2. Оцінювання ефективності державного управління у галузі охорони навколишнього середовища

Ефективність державного управління у галузі охорони навколишнього середовища визначимо на прикладі діяльності Міністерства енергетики та захисту довкілля України.

Міністерством енергетики та захисту довкілля було визначено чотири основні напрями діяльності міністерства:

1) гармонізація українського природоохоронного законодавства з нормами законодавства Європейського Союзу;

боротьба з корупцією та забезпечення прозорості в діяльності Міністерства;

впровадження нової політики поводження з відходами та реформування системи державного природоохоронного нагляду;

підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження [96].

В Міністерстві енергетики та захисту довкілля України забезпечено функціонування Інформаційно-аналітичного центру державної системи моніторингу довкілля Міністерства – об'єднуючої складової державної

системи моніторингу навколишнього середовища, а також безперервне ведення банків даних про стан навколишнього природного середовища (зокрема «Атмосферне повітря», «Водні ресурси», «Біорізноманіття», «Відходи», «Геологічне середовище» (дані про сейсмічні події), «Землі та ґрунти», «Ліси»).

Інформація про стан навколишнього природного середовища на регіональному рівні збирається відповідним структурним підрозділом обласних державних адміністрацій та за вибраними показниками передається до Інформаційно - аналітичного центру Міністерства енергетики та захисту довкілля, де накопичується у банках екологічних даних, а також відображається у вигляді аналітичних довідок по кожному регіону.

Проведемо оцінку ефективності державного управління у галузі охорони навколишнього середовища Міністерством енергетики та захисту довкілля України. Так Міністерством енергетики та захисту довкілля в Україні було проведено 18 тис. 260 перевірок. За порушення вимог природоохоронного законодавства складено 22468 протоколів про адміністративні правопорушення. Штрафні санкції накладено на 20318 порушників природоохоронного законодавства на загальну суму 3 млн. 936 тис. гривень, з яких до Державного бюджету стягнуто 3 млн. 631 тис. гривень. До правоохоронних органів скеровано 173 матеріали у порядку статті 214 Кримінального процесуального кодексу України. За 2015 рік відкрито 181 кримінальне провадження. Загальна сума розрахованих збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства становила 596 млн. 947 тис. гривень. Сума шкоди, нанесена невстановленими особами склала 69 млн. 279 тис. гривень.

Протягом періоду було опрацьовано 550 проектів нормативно-правових актів, які розроблені Міністерством енергетики та захисту довкілля України, центральними органами виконавчої влади діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра енергетики та захисту довкілля України, а також іншими органами виконавчої

влади, із них: 72 проекти законів України; 22 проект указів Президента України; 187 проекти постанов Кабінету Міністрів України; 83 проект розпоряджень Кабінету Міністрів України; 211 проекти наказів, розробниками яких є Міністерство енергетики та захисту довкілля України.

Загальна кількість справ, що знаходяться у судовому провадженні – 182 справ. До загального переліку входять справи адміністративної юрисдикції щодо вирішення публічно-правових спорів, а також спори, які виникають із господарських та трудових правовідносин. Протягом 2015 року у правоохоронних та судових органах забезпечено участь та належне представництво інтересів міністерства у 162 судовому засіданні.

З метою відшкодування збитків, пред'явлено претензій та позовів на загальну суму 433 млн. 908 тис. гривень. Стягнуто претензій та позовів (з урахуванням раніше пред'явлених) на загальну суму 36 млн. 203 тис. гривень.

У 2016-2019 рр. ухвалено 20 законів, з них орієнтовно третина системні євроінтеграційні. Ще близько 10 законопроектів було внесено Міністерствам енергетики та захисту довкілля України, з них 3 ухвалені вже у першому читанні. Крім того, прийнято:

- 25 указів та розпоряджень Президента, напрацьовано ще 5;
- 102 постанови Кабінету Міністрів, напрацьовано ще 30;
- 75 розпоряджень КМУ, напрацьовано ще майже 30;
- 80 Наказів Міністерства, ще 35 напрацьовано [96].

Міністерством енергетики та захисту довкілля України запроваджено реформу державної системи управління водними ресурсами шляхом переходу від адміністративно-територіальної моделі управління до інтегрованого управління за басейновим принципом відповідно до вимог Водної рамкової директиви ЄС.

Міністерством енергетики та захисту довкілля України було запроваджено реформу державної системи управління водними ресурсами шляхом переходу від адміністративно-територіальної моделі управління до

інтегрованого управління за басейновим принципом відповідно до вимог Водної рамкової директиви ЄС.

У рамках цієї реформи:

- здійснено гідрографічне та водогосподарське районування території України, встановлені межі районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок;

започатковано реформування інституційної структури державної системи управління водними ресурсами та водним господарством, зокрема, Держводагентства шляхом реорганізації діючих структур і утворення 12 басейнових управлінь водних ресурсів та 15 регіональних офісів водних ресурсів;

утворено 13 басейнових рад – дорадчо-консультативних органів, які беруть участь у формуванні і реалізації державної водоохоронної політики у межах окремого району річкового басейну [96].

Оптимізовано кількість суб'єктів моніторингу вод з 11 до 5, вдвічі розширено кількість досліджуваних показників. Введено нові досліджувальні показники – гідроморфологічні, гідробіологічні, пріоритетні та специфічні для визначення хімічного стану вод (близько 90 показників), збільшено кількість об'єктів моніторингу вод (масиви поверхневих вод та підземних вод, морські води).

Крім того, вперше в історії міністерства здійснено комплексний моніторинг стану Чорного моря відповідно до вимог законодавства ЄС, спільно з науковцями з країн ЄС та Грузії здійснено три експедиції з дослідження стану Чорного моря. На базі отриманих даних, розпочалась розробка повноцінної Морської Стратегії.

Міністерства енергетики та захисту довкілля України забезпечило створення прозорої системи надання природоохоронних і природно-ресурсних послуг в цифровому вигляді. Зокрема, на офіційному веб-сайті Міністерства введено в експлуатацію електронну систему «Подання декларації про відходи» (<https://e-eco.gov.ua/>) для здійснення дозвільних

процедур у сфері поводження з відходами. Цією послугою он-лайн скористалося більше 6450 підприємств від початку її впровадження у 2016 році. Послугу інтегровано до Єдиного державного порталу адміністративних послуг.

На сьогодні функціонує Єдиний реєстр із оцінки впливу на довкілля (<http://eia.menr.gov.ua>), який забезпечує надання електронної послуги «Оцінка впливу на довкілля». Для консультування з питань функціонування Реєстру ОВД існує телефонна «гаряча лінія» [96].

На офіційному веб-сайті Міністерства енергетики та захисту довкілля забезпечено функціонування першого цифрового сервісу природоохоронного урядування www.esomara.gov.ua у повній та мобільній версіях. На сервіс надійшло понад 6400 звернень від громадян і громадських організацій від початку його впровадження у 2017 році.

Сьогодні Міністерством енергетики та захисту довкілля України продовжується робота над створенням загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите довкілля». Наразі розроблено програмне забезпечення перших трьох компонентів системи (Портал природоохоронних послуг і державних екологічних реєстрів з модулем інтеграції до Єдиного державного порталу адміністративних послуг; Аналітичної підсистеми, шини обміну даними).

Впровадження цієї системи дозволить впровадити централізоване інформаційне обслуговування державних службовців екологічною інформацією в електронному вигляді відповідно до інформаційних потреб, спростити ліцензійно-дозвільні процедури для представників бізнесу, забезпечити кожному громадянину рівний вільний доступ до екологічної інформації про стан довкілля, екологічні ризики/загрози для безпечної життєдіяльності.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

3.1. Процес імплементації стандартів ЄС у галузі охорони навколишнього середовища

За останні роки Європейський Союз став рушійною силою у підвищенні екологічних стандартів у європейському регіоні. Екологічна політика є одним із найважливіших напрямків діяльності ЄС. У цій галузі існує велика система екологічного законодавства, норми якої успішно реалізуються на практиці.

Найінтенсивніше національне і міжнародно-правове регулювання охорони навколишнього середовища здійснюється на європейському континенті. Особливо успішним вирішення екологічної проблеми стало в умовах європейської інтеграції, яка забезпечила стабільність, мир та економічне процвітання протягом останніх шістдесяти років. Вона допомогла підняти рівень життя, створити внутрішній ринок, ввести євро і зміцнити роль ЄС у світі [60, с. 67].

ЄС приділяє цій проблемі серйозну увагу, оскільки подальше економічне зростання і політичне об'єднання держав-членів неможливі без урахування екологічного фактору [54, с. 843]. Екологічні проблеми є предметом діяльності різних інститутів і органів Європейського Союзу [63, с. 325].

На міжнародному рівні ЄС займає активну правотворчу позицію в сфері охорони навколишнього середовища, бере участь у діяльності різних міжурядових конференцій і міжнародних організацій з цього питання, сприяє заходам ООН стосовно переходу до сталого розвитку.

Завдяки регулюванню охорони навколишнього середовища Європа в екологічних досягненнях випереджає у своєму розвитку США і Японію. В

ЄС створено правову базу екологічної стратегії, удосконалюються методи охорони природи, закладено початок поліпшення якості навколишнього середовища. ЄС, будучи лідером екологічного співробітництва в Європі, бере активну участь у глобальних заходах щодо захисту навколишнього середовища під егідою ООН.

Період становлення екологічної політики Європейського Союзу налічує понад 40 років плідної системної праці з формування європейського екологічного права. Вважається, що початок становлення Спільної екологічної політики в Європі заклала конференція глав держав та урядів, яка відбулася в 1972 році в Парижі.

У цілому, генеральна екологічна політика ЄС пов'язана з прийняттям і реалізацією шести Програм дій, на основі яких підготовлені нормативно-правові акти Європейського Співтовариства з охорони навколишнього природного середовища в різних сферах життєдіяльності країн-членів.

Запозичення та реалізація основних принципів екологічної політики ЄС в Україні є нагальною потребою подальшого розвитку України на умовах сталості. Позитивним моментом є те, що здійснення екологічної політики ЄС покладена на природоохоронні інституції загальноєвропейського значення.

Основи двостороннього співробітництва між Україною та ЄС у природоохоронній сфері визначає ст. 63 (1) Угоди «Про партнерство і співробітництво» між Україною і Європейським Союзом від 16 червня 1994 р. (УПС), яка є базовим документом у цій сфері. Метою такого співробітництва є спільна боротьба учасників угоди з погіршенням стану довкілля. Воно охоплює такі питання [47, с. 157]:

- моніторинг рівнів забруднення й оцінку стану природного довкілля;
систему інформації про стан довкілля;
боротьбу із локальним, регіональним і транскордонним забрудненням атмосферного повітря та води;
стале, ефективне й екологічно безпечне виробництво та використання енергії; безпека підприємств;

зменшення обсягів, утилізація та безпечне знищення відходів;
захист лісів;
збереження біологічної розмаїтості, раціональне використання біологічних ресурсів та управління ними;
застосування економічних і фінансових важелів;
глобальні кліматичні зміни;
екологічну освіту і виховання;
виконання Конвенції «Про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті».

В Угоді про асоціацію сферу охорони навколишнього середовища названо однією з пріоритетних. Статтею 360 Глави 6 «Навколишнє середовище» Частини V «Економічне і секторальне співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено, що Україна та ЄС розвиватимуть і зміцнюватимуть співпрацю з питань охорони навколишнього природного середовища й таким чином сприятимуть реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки.

Співробітництво здійснюватиметься з урахуванням інтересів України та ЄС на основі рівності та взаємної вигоди, а також беручи до уваги взаємозалежність, яка існує між Україною та ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища, та багатосторонні угоди у цій сфері. Відповідно до статті 362 Угоди Україна та ЄС, обмінюватимуться інформацією та досвідом; здійснюватимуть спільну дослідницьку діяльність і надаватимуть одна одній інформацію про екологічно чисті технології; плануватимуть подолання наслідків стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій; здійснюватимуть спільну діяльність на регіональному та міжнародному рівнях, у тому числі згідно з багатосторонніми угодами у сфері охорони навколишнього природного середовища, ратифікованими Україною та ЄС, та у разі доцільності спільну діяльність у рамках відповідних агентств.

Нині триває достатньо складний процес адаптації законодавства України до норм і стандартів Європейського Союзу, у тому числі – і норм екологічного законодавства.

Важливою особливістю правопорядку Євросоюзу є те, що його основу становить так званий «спільний доробок» (*acquis communautaire*). Особливе значення концепції *acquis communautaire* полягає в тому, що вона гарантує гомогенність правової системи Євросоюзу, оскільки базується на ідеї неможливості зміни його складових частин у процесі співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права. Вона в цілому забезпечує цілісність цієї системи та обов'язкове однакове застосування права Євросоюзу в усіх державах-членах.

Відповідно до Додатку XXX до Глави 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС у восьми секторах[83]. Зокрема, сектор «Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики в інші галузеві політики» охоплює такі директиви ЄС:

- Директива № 2011/92/ЄС про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище (кодифікація);

Директива № 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище;

Директива № 2003/4/ЄС про доступ громадськості до екологічної інформації;

Директива № 2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості у підготовці окремих планів та програм, що стосуються навколишнього середовища.

Відповідно до загальноєвропейських підходів, процес наближення (апроксимації) організовано в три стадії:

1. Транспозиція (процес нормативно-правового приведення законодавства країни у відповідність до вимог права ЄС).

Імплементація (практичне впровадження вимог і стандартів ЄС, що передбачає наявність інституційної, фінансової та інвестиційної складових).

Забезпечення дотримання (повне впровадження чи технічна імплементація) [96].

Наразі адаптація українського законодавства до норм Європейського Союзу зараз перебуває в стадії транспозиції.

Поняття «транспозиція» (від латин. «transpositio» – перенесення, перестановка, транспортування) у контексті наближення законодавства до вимог права ЄС розуміється як перенесення правових принципів ЄС у правові системи третіх країн з метою досягнення максимального наближення національного права з правом ЄС.

У процесі реформування українського законодавства важливим є аналіз та порівняння екологічних правових принципів ЄС та чинного українського екологічного законодавства для визначення нинішнього стану узгодженості та належної відповідності національного законодавства законодавству ЄС.

Наразі Україна перебуває в підготовчому стані правової інтеграції, що здійснюється без формального вступу до ЄС і передбачає узгодження вітчизняної загальноправової термінології, цінностей, стандартів і принципів з європейськими. Реалізація першої стадії апроксимації шляхом транспозиції є наступним кроком у реалізації державної екологічної політики в короткостроковій перспективі.

Україна як держава-кандидат на отримання членства в ЄС повинна привести власне законодавство до такого рівня, щоб успішно застосовувати метод взаємного визнання норм і стандартів ЄС.

Наступною стадією наближення до законодавства ЄС для України повинна стати імплементація. Саме поняття «імплементація» походить від латинського «impleo» – наповнюю. У міжнародному праві це – організаційно-правова діяльність держав із метою виконання їх міжнародно-правових зобов'язань. Під цим терміном розуміється процес транспонування актів законодавства ЄС, зокрема, створення порядку та процедур їх упровадження

(імплементация у вузькому сенсі); цей процес також передбачає тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права, які відповідають європейському праву, органами державної влади (імплементация в широкому сенсі) [92].

Наступним кроком за змістовним наповненням екологічного законодавства України повинна бути його систематизація, тобто приведення нормативних актів у єдину, впорядковану сукупність, систему. З врахуванням обсягу й характеру екологічного законодавства, потреб прав реалізації та загальних умов розвитку законодавчої системи України найбільш доцільною в найближчому майбутньому є форма консолідації екологічного законодавства, або кодифікації французького типу, коли не створюється принципово новий нормативно-правовий документ, а десятки і навіть сотні актів з одного питання об'єднуються в один узагальнюючий акт [45, с.230].

Новий акт, який буде створений внаслідок консолідації, не перекреслить попереднє правове регулювання, а його підготовка та прийняття сприятимуть кращому структуруванню чинного екологічного законодавства, наданню йому більш логічної і завершеної форми, ліквідації повторів, суперечностей і неузгодженостей [30].

З метою практичного виконання завдань з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в Україні була прийнята ціла низка нормативно-правових актів, спрямованих на організаційно-правове забезпечення цього процесу. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [20].

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього.

Невід'ємною частиною державної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є Перелік актів

законодавства України та асquis Європейського Союзу в пріоритетних сферах адаптації. До таких пріоритетних сфер адаптації віднесено й навколишнє середовище.

Актуальність питань щодо захисту навколишнього середовища можна посилити через забезпечення особливого статусу довкілля в стратегічних документах. Наприклад, нещодавно прийнятий середньостроковий план дій Уряду до 2020 року не містить окремої цілі щодо охорони довкілля, незважаючи на її важливість і наскрізний характер. Немає належного висвітлення екологічних питань і в Стратегії сталого розвитку «Україна-2020».

Іще одним варіантом посилення виконання екологічних зобов'язань України можна розглядати й тиск з боку ЄС. Екологічні зобов'язання тільки один раз були в пакеті вимог ЄС від України. Проте це було ще на етапі виконання Порядку денного Асоціації (вимога підготовки всеосяжної Стратегії екологічної політики у так званій Матриці Фюле), але з моменту підписання Угоди про асоціацію вимог щодо екологічних питань в жодних пакетах, як, наприклад, у безвізовому, не було.

Обов'язковою умовою угоди є зобов'язання української сторони забезпечити правосуддя в сфері захисту природного середовища, і головне – перейняти норми та стандарти чистого навколишнього природного середовища

3.2. Напрями удосконалення державного управління у галузі охорони навколишнього природного середовища України

Останнім часом усе більшої пріоритетності набуває регіональна політика ЄС, екологічна складова якої посідає одне із центральних місць. Метою регіональної екологічної політики є забезпечення гармонійного, сталого розвитку європейських регіонів.

У зв'язку з тим, що державну екологічну політику на регіональному рівні можна розглядати у двох аспектах – як екологічну політику держави щодо регіонів і як екологічну політику, яка здійснюється регіонами, доцільним, на наш погляд, у контексті вирішення специфічних екологічних регіональних проблем є розмежування повноважень між різними гілками влади у сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища.

У такому разі корисним може бути досвід держав-членів ЄС, національні уряди яких, у процесі децентралізації влади передали широке коло повноважень з охорони довкілля регіональним та місцевим органам самоврядування.

Використання екологічних стандартів є запорукою сталого функціонування екосистем у розвинутих європейських країнах. Практика показує, що бездумне дублювання досвіду інших країн без врахування особливостей становлення і розвитку екологічного простору України не може підвищити ефективність використання її наявного природно-ресурсного потенціалу і забезпечити сталий розвиток території України.

Безперечно, досягнення високих екологічних стандартів ЄС повинно стати стратегічним завдання екологічної політики України на найближчу перспективу, але в той же час необхідно усвідомлювати, що сучасні значні досягнення в природоохоронній сфері європейської спільноти є результатом тривалого процесу не тільки проведення реформ на державному і регіональних рівнях, а також усвідомлення кожним громадянином важливості створення умов для забезпечення достойного існування не тільки для себе, а і для наступних поколінь.

Аналіз можливого впливу імплементації екологічної складової Угоди на місцевому рівні можна зробити, аналізуючи запропоновані реформи чи розроблені нормативно-правові акти в тій чи іншій сфері.

Наведемо декілька прикладів: Запропонований механізм оцінки впливу на довкілля (відповідно до проекту Закону України «Про оцінку впливу на

довкілля») передбачає нові додаткові функції і повноваження органів місцевого самоврядування. Зокрема, як замовники ОВД, органи місцевого самоврядування будуть зобов'язані інформувати про плановану діяльність, підготовку звіту з ОВД, надання доступу до інформації, врахування зауважень громадськості на певних етапах ОВД, а також нести витрати щодо підготовки звіту з ОВД та витрати, пов'язані з громадським обговоренням.

На удосконалення екологічного законодавства в різних його формах концентрувалася увага в Основних напрямках державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Концепція національної екологічної політики України на період за 2020 року передбачила подальший розвиток цього законодавства шляхом його гармонізації з європейським законодавством і нормами міжнародного права, розроблення проекту Екологічного кодексу України, забезпечення його прийняття та дотримання його основних вимог.

Удосконалення екологічного законодавства впливає із мети та завдань цього блоку правового регулювання, основних документів, що визначають реалізацію державної екологічної політики в нинішніх реаліях і на перспективу.

Удосконалення екологічного законодавства – важливий напрям становлення правової держави, її демократизації та системного приведення механізму правового регулювання до потреб сталого соціально-економічного та еколого-політичного розвитку держави, становлення в ньому громадянського суспільства, здатних вирішувати в існуючих реаліях нагальні еколого-правові проблеми, реагувати на екологічні ризики та виклики природно-техногенного характеру.

В ЄС акцент робиться передусім на великій різноманітності екологічних засобів боротьби із забрудненням природного середовища промисловими підприємствами. Значна увага приділяється таким організаційно-правовим заходам, як: екологічне нормування, ліцензування, екологічна експертиза, державний екологічний контроль, екологічний аудит,

оцінка впливу потенційної діяльності на навколишнє середовище, екологічна сертифікація.

Система екологічної сертифікації, що використовується в країнах ЄС має на меті просувати на ринок продукцію промислових підприємств, при виробництві яких не до пускалося порушень екологічних вимог. Тому і українське законодавство повинно бути спрямоване на досягнення саме цієї мети. У цьому контексті важливе значення має Директива 2008/ 98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування певних Директив, яка встановлює заходи з розміщення, знищення небезпечних відходів. Цей правовий акт уточнює дозвільні й інші вимоги до виробничої діяльності промислових підприємств, не передбачені Директивою про управління відходами. За вимогами, встановленими в Директиві, підприємствам і організаціям заборонено змішувати небезпечні відходи різних видів, небезпечні відходи з безпечними, окрім як у визначених обставинах.

Україні слід обов'язково врахувати позитивний досвід ЄС по взаємозв'язку та інтеграції різних аспектів у законодавстві з охорони навколишнього природного середовища. В ЄС найчастіше контрольні функції зосереджені на регіональному або місцевому рівні влади, включаючи закріплення конкретних правових вимог до діяльності окремих промислових підприємств і організацій по охороні навколишнього середовища. Насамперед, вони стосуються технологій, норм щодо використання корисних копалин, промислових відходів і будівельних робіт. Право видачі ліцензій підприємствам і організаціям може бути делеговане різним органам на різних рівнях. Крім того, досвід ЄС щодо делегування місцевій (регіональній) владі ряду повноважень з охорони навколишнього природного середовища, користування надрами, землею, може бути розглянутий в аспекті можливості забезпечити природоохоронну спрямованість українського природо ресурсного законодавства.

У січні 2011 року Верховною Радою був прийнятий Закон України «Про Основні засади (Стратегію) державної екологічної політики до 2020 року»

[8], яким визначено основні цілі державної екологічної політики та завдання для їх досягнення. Відповідно до цього Закону, процес реформування державної екологічної політики було розділено на два етапи: перший – до 2015 року, другий – відповідно до 2020 року. Перший етап мав забезпечити стабілізацію екологічної ситуації в країні, а другий – здійснення реформування. Перший етап так і не був завершений. Більше того, воєнні дії на території Східної України протягом двох останніх років іще більш дестабілізували екологічну ситуацію в країні. Відповідно, державна політика має бути скорегованою з огляду на необхідність екологічної реабілітації території, на яких проводяться бойові дії, а також враховувати можливі екологічні ризики, що пов'язані зі значним промисловим навантаженням на Донбас, як для прилеглих до зони АТО територій, так і країни загалом.

З метою удосконалення нормативно-правової бази та приведення її у відповідність до європейських норм і стандартів нині прийнято два нових законопроекти: «Про оцінку впливу на довкілля» [16], який вступив у дію з 18 грудня 2017 року, та «Про стратегічну екологічну оцінку» [17], ухвалений 20.03.2018 р. Прийняття зазначених законопроектів дасть змогу перейти від принципу «забруднювач платить» до принципу передбачення та запобігання негативних антропогенних впливів на довкілля, що сприятиме покращенню екологічної ситуації.

Вагомою проблемою у сфері нормативно-правового забезпечення державної екологічної політики є контроль за дотриманням його норм. Одним із пріоритетних завдань наразі є побудова в Україні дієвої системи нагляду за дотриманням вимог природоохоронного законодавства. Система виявлення порушень і покарань у сфері екології є специфічною, оскільки ця сфера правопорушень є достань складною та потребує спеціальних екологічних знань у представників правоохоронних органів. Задля зміцнення контролюючих функцій держави в галузі екології та охорони навколишнього середовища необхідно ввести на загальнодержавному рівні інституту державної екологічної прокуратури.

До останнього часу діяла Дніпровська екологічна прокуратура у м. Києві, до складу якої входило сім міжрайонних екологічних прокуратур: Київська (м. Київ, Київська та Чернігівська області), Кременчуцька (Полтавська та Кіровоградська області), Дніпропетровська (Дніпропетровська область), Запорізька (Запорізька область), Херсонська (Херсонська область), Очаківська (Миколаївська область). Черкаська (Черкаська область) [1]. Проте, у зв'язку з проведенням реформування правоохоронної системи діяльність екологічної прокуратури як відокремленого підрозділу наразі залишається неврегульованою.

Досвід окремих держав-членів ЄС у сфері вдосконалення природоохоронного законодавства свідчить про доцільність одночасного проведення кодифікації екологічного законодавства України та його адаптації до вимог європейського законодавства. Необхідність проведення нової кодифікації екологічного законодавства України зумовлена тим, що Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» був прийнятий іще 25.06.1991 р. № 1264-XII і вже істотно застарів, незважаючи на певні зміни в ньому. Він уже не забезпечує системної екологізації всіх сфер суспільного життя.

Існує нагальна потреба в екологізації господарської діяльності, посиленні ролі держави, впровадження, чітких і зрозумілих кожному, заходів спрямованих на забезпечення екологічної безпеки в країні, у тому числі законодавчих, які мають надати поштовх екологічній політиці України, активізувати діяльність у цій сфері суспільних відносин усіх органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також громадських об'єднань.

Здійснення кодифікації екологічного законодавства передбачає його вдосконалення й оновлення застарілих нормативно-правових норм. Тому необхідно розробити та затвердити Екологічний кодекс України. Норми права, що увійдуть до Екологічного кодексу України мають бути приведені у відповідність до вимог європейського співтовариства. В Екологічному кодексі

потрібно прописати механізм державного управління і контролю в галузі охорони навколишнього середовища, забезпечення раціонального природокористування.

Варто врегулювати екологічні повноваження Верховної Ради, Президента і Кабінету Міністрів України, інших державних органів і органів місцевого самоврядування. Отже, прийняття Екологічного кодексу України та проведення кодифікації у відповідності із вищезазначеними вимогами сприятиме тому, що в подальшому нові закони та підзаконні нормативно-правові акти будуть відповідати основним принципам і вимогам європейського законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища. Це, своєю чергою, вдосконалисть українську законодавчу екологічну базу та прискорить інтеграцію України з ЄС.

Важливим кроком є розробка правових, нормативних і методичних основ щодо введення плати за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Це сприятиме економічному стимулюванню природоохоронної діяльності та упорядкуванню джерел її фінансування, концентрації коштів у цільових фондах охорони навколишнього природного середовища.

Пріоритетним напрямом у правовому регулюванні господарських відносин стосовно природокористування на сучасному етапі має стати поєднання організаційно-правових механізмів з економічним стимулюванням у використанні, охороні та відтворенні природно-ресурсного потенціалу, що проявляється в диференціації платежів за користування та забруднення ресурсів; у податкових і кредитних пільгах; страхуванні у сфері охорони та відтворення ресурсів; заміні в необхідних і розумних масштабах прямого, адміністративного управління, непрямым, організаційно-правовим ринковим регулюванням. Виникає необхідність правової диференціації соціальних стандартів з урахуванням можливостей регіонів щодо використання природно-ресурсного потенціалу. Важливим елементом механізму регулювання є ринкове зіставлення попиту і пропозиції, яке може відбуватися

за умов наявності та розвитку відповідного правового поля. Трансформація форм власності та механізмів регулювання економічної діяльності є стимулом до пошуку нових методів і засобів організаційно-правового регулювання стану природного середовища.

Отже, потрібно створити принципово новий організаційно-правовий механізм регулювання, що базуватиметься на поєднанні традиційної заборони, примусу, обов'язковості із заохоченням, стимулюванням. Цей механізм на основі моніторингу та контролю забезпечить реалізацію спільних зусиль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування щодо використання, охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Відповідно до структури правових відносин має розвиватися і законодавство у вигляді загальних і спеціальних норм.

Демократизація державного управління повинна бути спрямована на спрощення процедур одержання ліцензій і дозволів у сфері природокористування за одночасного підвищення їх якості. Наприклад, нині підприємство може отримати дозвіл і ліцензію на природокористування без адекватного обґрунтування того, що саме дані викиди в атмосферу мають бути дозволені в цьому регіоні. А от у водокористуванні існує галузевий та адміністративно-територіальний підхід до планування та нормування користування водними об'єктами. Отже, треба виходити із специфіки водного об'єкта, наприклад, річки, що протікає через декілька областей, і планувати, нормувати її використання. У цьому випадку необхідно переходити від галузевого (Агентство водних ресурсів) та адміністративно-територіального управління користування річкою до басейнового принципу, хоча в наш час басейнові управління не мають необхідних повноважень на використання річкових ресурсів.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у роботі дослідження встановлено, що під загальним поняттям охорони навколишнього середовища в сучасному суспільстві розуміється величезний комплекс загальних міжнародних, загальнодержавних і окремих місцевих регіональних документів, розпоряджень, а також інструкцій і загальних стандартів. Ці документи конкретизують загальні юридичні вимоги для кожного користувача природного середовища – конкретного забруднювача – і забезпечують виконання екологічних вимог і розпоряджень у ході будь-якої господарської діяльності.

Державне управління – це діяльність особливого роду, зміст якої полягає у виконанні законів та інших актів органів державної влади шляхом різних форм організуючого впливу на суспільні явища та процеси. Під державним управлінням охороною навколишнього природного середовища слід розуміти спрямування та керівництво діями з приводу забезпечення виконання норм і вимог природоохоронного законодавства, а для управління природокористуванням відповідно – природоресурсного законодавства.

Охорона навколишнього середовища передбачає збереження й відновлення природних ресурсів із метою попередження прямого та непрямого негативного впливу результатів діяльності людини на природу й здоров'я людей.

Способи, прийоми та засоби державного впливу на екологічний розвиток країни є методами державного регулювання. Тобто, це способи впливу держави на екологічну сферу з метою створення умов її ефективного функціонування відповідно до напрямків державної економічної політики. Кожен метод ґрунтується на використанні інструментів (регуляторів, важелів).

Основними завданнями державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, які дозволяють забезпечувати сталий

розвиток країни, є: збалансоване використання усього природно-ресурсного потенціалу країни, забезпечення екологічної сталості природних систем; структурна перебудова економіки країни та її соціальної сфери на сталий розвиток; вироблення і реалізація регіональної та комунальної політики сталого розвитку; формування скоординованих дій держави у всіх сферах суспільного життя; переорієнтація економічних, екологічних та соціальних інститутів держави, державного регулювання щодо посилення зацікавленості громадян, юридичних та соціальних груп у вирішенні завдань сталого розвитку; ведення моніторингу сталого розвитку і управління.

Правове регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні складається з таких нормативних документів: Конституції України, Земельного кодексу України, Лісового кодексу України, Кодексу України про надра, Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року».

Державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики та захисту довкілля, Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Також у процесі охорони навколишнього середовища в Україні задіяні Міністерство охорони здоров'я, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство юстиції України.

Важливим завданням державного регулювання охорони навколишнього середовища в Україні є створення фундаментальної основи для формування наукових засад ефективного державного управління сферою охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання й відтворення природно-ресурсного потенціалу, формування еколого-

економічних передумов для переходу на засади екологічного управління і сталого розвитку.

Сьогодні в сфері державного регулювання охорони навколишнього середовища в Україні доцільно переглянути склад, функції та повноваження центральних органів виконавчої влади, діяльність яких координується Міністерством енергетики та захисту довкілля України, та привести їх у відповідність основним пріоритетам державної екологічної політики. Ще однією проблемою в інституційному забезпеченні державної екологічної політики є неналежна взаємодія органів державної влади, зокрема Міністерства енергетики та захисту довкілля України, з інститутами громадянського суспільства.

Ефективність державного управління у галузі охорони навколишнього середовища визначимо на прикладі діяльності Міністерства енергетики та захисту довкілля України. У 2016-2019 рр. ухвалено 20 законів, з них орієнтовно третина системні євроінтеграційні. Ще близько 10 законопроектів було внесено Міністерством енергетики та захисту довкілля України, з них 3 ухвалені вже в першому читанні. Крім того, прийнято: 25 указів та розпоряджень Президента, напрацьовано ще 5; 102 постанови Кабінету Міністрів, напрацьовано ще 30; 75 розпоряджень КМУ, напрацьовано ще майже 30; 80 Наказів Міністерства, ще 35 напрацьовано.

Сьогодні триває достатньо складний процес адаптації законодавства України до норм і стандартів Європейського Союзу, у тому числі – і норм екологічного законодавства. Україна повинна адаптувати своє законодавство до 26 директив та 3 регламентів ЄС у таких секторах, як: управління довкіллям та інтеграція екологічної політики в інші галузеві політики; якість атмосферного повітря; управління відходами та ресурсами; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; охорона природи; промислове забруднення та техногенні загрози; зміна клімату та захист озонового шару; генетично модифіковані організми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р.: 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-12 // Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.
Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.
Водний кодекс України : Закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 24. Ст. 189.
Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 17. Ст. 99.
Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст. 340.
Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р. : Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2818-17 // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.
Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 50.
Про екологічну експертизу : Закон України від 09.02.1995 № 45/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
Про тваринний світ : Закон України від 03.03.1993 № 3041-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 18. Ст. 191.
Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 198.

Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 351.

Про інформування громадськості з питань, що стосуються довкілля : Постанова Верховної Ради України від 04.11.2004 р. № 2169-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 72.

Про внесення змін до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» : Законопроект України. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Proekt/proekt_zakony_11_09_2017.pdf

Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-19 // Відомості Верховної Ради. 2017. № 29. Ст.315.

Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20.03.2018 № 2354-19 // Офіційний вісник України. 2018. № 32. С. 9.

Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 № 2707-12 // Відомості Верховної Ради України 1992, № 50, ст.678

Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-15 // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст.349.

Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-15 // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст.367.

Положення про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів : Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 10.08.1992 р. № 459 // Урядовий кур'єр. 1992. № 35.

Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2017. р. №759 //URL:<https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250334224>

Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 р. //URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF>

Алексієвець М. Охорона навколишнього природного середовища в системі національно-державних пріоритетів незалежної України. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип. 10. С. 145–148.

Андрейцев В. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : [монографія]. Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2011. 373 с.

Андрусевич Н. Три кроки до європейського довкілля: як перейти на екологічні стандарти ЄС. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/10/23/7072107/>

Антоненко І. Я. Економічна оцінка регіонального рекреаційно-туристичного природокористування [/ І. Я. Антоненко, І. Л. Мельник // Економіка та держава. - 2018. - № 3. - С. 10-13.

Апанасенко К. І. Про правову природу та правове регулювання дозвільних відносин у сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища / К. І. Апанасенко // Економіка та право. - 2018. - № 2. - С. 20-33.

Білокурський Р. Р. Механізми державного регулювання в системі еколого-економічного розвитку України. Український журнал прикладної економіки. 2017. Том 2. Випуск 1. С. 14-27.

Блавацька Д. А. Реформування екологічного законодавства України – провідний напрямок державної екологічної політики. Теорія і практика правознавства. 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_2_16

Бокови́кова Ю. В. Зарубіжний досвід державного регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища / Ю. В. Бокови́кова, О. В. Панова // Актуальні проблеми державного управління. - 2018. - № 1. - С. 137-143.

Бомчак Я. О. Вплив директив ЄС на зростання ролі органів місцевого самоврядування України у сфері охорони навколишнього природного середовища. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 8. С. 88–91.

Бондар Л., Курзова В. Екологічне право України : [навч. посібник]. 2-е вид., доп. та перероб. К. : Бурун Книга, 2008. 368 с.

Вишняков О. К. Право Європейського Союзу: підручник. О.: Фенікс, 2013. 883 с.

Вітовська І. В. Особливості міжнародної еколого-правової відповідальності суб'єктів міжнародного права за правопорушення у галузі охорони навколишнього природного середовища. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2012. № 5. С. 173–177.

Гайворонська Т. М., Глушенко Т. М. Економічне регулювання природокористування і охорони навколишнього природного середовища. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 60. С. 232–238.

Гавадзин Н. О. Забезпечення охорони природного навколишнього середовища за умов фінансової децентралізації / Н. О. Гавадзин, Л. С. Тришак // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 26(2). - С. 66-69

Гетьман А. Н. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. Екологічне право і охорона природи. 2014. Вип 5. С. 119–128.

Головко А. Л. Загальнотеоретична конструкція механізму здійснення охорони навколишнього природного середовища в Україні / А. Л. Головко // Часопис Київського університету права. - 2018. - № 3. - С. 62-66.

Грушкевич Т.В. Європейські стандарти забезпечення екологічних прав : навчально-методичний посібник. Хмельницький : Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2013. 260 с.

Джуган В. О. Правові основи управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища. Правова держава. 2012. № 15. С. 304–309.

Довгаль О. А. Екологічна політика в процесі екологізації економічного розвитку / О. А. Довгаль, І. О. Панова // Проблеми економіки. - 2018. - № 4. - С. 380-385.

Дребот О. І. Інституціональне забезпечення природокористування: проблеми термінології / О. І. Дребот, А. Я. Гадзало // Економіка України. - 2018. - № 5. - С. 73-84

Європейська екологічна агенція. Міністерство енергетики та захисту довкілля України. URL: <https://menr.gov.ua/content/evropeyska-ekologichna-agenciya.html>

Жулканич В. О. Моніторинг в системі охорони і відтворення навколишнього природного середовища. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2016. Вип. 1(2). С. 229–233.

Жулканич В. О. Еколого-економічні й організаційні важелі управління природокористуванням / В. О. Жулканич // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2018. - Вип. 1. - С. 28-37.

Екологічне право України: академ. курс : підручник : 2-ге вид. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К. : Юрид. думка, 2008. 720 с.

Єрофєєв М. І. Питання кодифікації екологічного законодавства. Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. 2004. Вип. 1. С. 7.

Єршова В. С. Окремі правові питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища. Правове регулювання економіки. 2012. № 11-12. С. 412–423.

Казанчук І. Д. Аналіз основних чинників формування та покращення інституту міжнародного співробітництва України та країн – членів ЄС у галузі охорони навколишнього природного середовища та екологічної. Право і Безпека. 2012. № 1. С. 147–151.

Казанчук І. Д. Адміністративно-правова система суб'єктів охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в Україні. Право і суспільство. 2016. № 5. С. 95–101.

Карпишин Н. І. Проблеми фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища в Україні / Н. І. Карпишин // Світ фінансів. - 2018. - Вип. 2. - С. 32-42.

Кашкин С., Калиниченко П. Новая программа действий Европейского сообщества в области окружающей среды. Российская юстиция. 2003. № 8. С. 19–20.

Кашкин С. Ю. Право Европейского Союза: учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юрайт; Высшее образование, 2010. 1119 с.

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Прийнята 18.03.1998 р. в м. Оргусь, Данія: Ратифікована Законом України від 06.07.1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 23. С. 172.

Коленов О. М. Напрямки вдосконалення механізму формування та реалізації державної екологічної політики в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2014. № 1. С. 80-86

Курінний Є. В. Адміністративно-правові потреби у сфері охорони навколишнього природного середовища України. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2017. № 4. С. 46–56.

Кудря С. О. Відновлювана енергетика: енергоефективність, економіка, екологія (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 11 липня 2018 р.) / С. О. Кудря // Вісник Національної академії наук України. - 2018. - № 9. - С. 36-44.

Лабенко О. М. Фінансування програм з охорони навколишнього природного середовища в Україні. Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. 2013. № 1. С. 29–32.

Лозо В. И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (концепция, программное обеспечение, систематизация и

комментарий действующего законодательства ЕС): монография. Х.: Право, 2008. 368 с.

Лозо В.І. Початок програмного забезпечення правових основ екологічної стратегії Європейського Союзу. Теорія і практика правознавства: Електронне наукове фахове видання Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2012. Вип. 1 (2). URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=373&Itemid=229&lang=uk

Малик Л. Охорона навколишнього природного середовища. Молодь і ринок. 2010. № 12. С. 64–68.

Мазур И. И., Чумаков А. Н. Глобалистика. Энциклопедия. М.: Радуга, 2003. 1328 с.

Мартинюк І. В. Проблеми фінансування охорони навколишнього природного середовища в Україні. Агросвіт. 2017. № 11. С. 9–14.

Матюшенко О. І. Досвід управління охороною навколишнього природного середовища в економічно розвинутих країнах. Держава та регіони. Сер. : Державне управління. 2013. № 4. С. 37–42.

Мельник П. П. Еколого-економічні механізми управління природокористуванням в агроєкосистемах / П. П. Мельник, Н. В. Курбацька // Науковий вісник НЛТУ України. - 2018. - Т. 28, № 9. - С. 21-26..

Наместнік В. В. Реформування екологічної сфери в Україні. Державно-управлінські студії. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/deruprs_2017_2_7

Ніколайчук Т. О. Взаємозв'язок національної природно-заповідної свідомості як суспільного феномену та раціонального природокористування / Т. О. Ніколайчук // Економіка та держава. - 2018. - № 6. - С. 105-112.

Олефіренко О. Правове регулювання співпраці України та Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища. Актуальні проблеми державного управління. 2013. Вип. 3. С. 113–116.

Онищенко І. О. Правове регулювання інформаційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища в Україні. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 59. С. 337–342.

Паладченко О. Ф. Пріоритети у сфері охорони навколишнього середовища та їх відповідність світовим тенденціям / О. Ф. Паладченко, І. В. Молчанова // Наука, технології, інновації. - 2018. - № 4. - С. 12-20.

Попович Ю. Досвід реалізації екологічної політики ЄС країнами центральної і східної Європи: уроки для України. Виртуальная библиографическая справка. Объединенная справочная служба библиотек Украины. 2012. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2012_2/12pydeuu.pdf

Прокопенко Л. Л. Процес імплементації європейського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища України / Л. Л. Прокопенко, Н. Л. Тішкова // Аспекти публічного управління. - 2019. - Т. 7, № 4. - С. 35-43

Прокопенко Л. Л., Тішкова Н. Л. Система органів державного управління охороною навколишнього середовища в Україні та можливість її адаптації до європейських вимог. Аспекти публічного управління. 2014. № 5-6. С. 41–48.

Псарьова І. С. Особливості фінансування заходів з охорони навколишнього середовища на промислових підприємствах Приазов'я / І. С. Псарьова, Ю. Д. Ткаченко // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки. - 2018. - Вип. 35. - С. 41-46.-

Радченко Л. М. Державне регулювання фінансування охорони навколишнього середовища: зарубіжний досвід / Л. М. Радченко, Н. П. Кризина // Молодий вчений. - 2019. - № 7(2). - С. 298-301

Сироватка С. С. Екологічний аудит як метод державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 1. С. 381–388.

Солов'яненко Н. Наукові засади раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього природного середовища в Україні на шляху до європейської інтеграції. Землевпорядний вісник. 2014. № 6. С. 38–41.

Тішкова Н. Поняття та сутність державного управління охороною навколишнього середовища. Evropskypoliticky a pravnidiskurz. 2016. С. 139–145.

Теремецький В. І. Охорона навколишнього природного середовища в Україні: проблеми законодавчого забезпечення. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2014. № 3. С. 210–218.

Тулай О. І. Державна фінансова підтримка охорони навколишнього природного середовища як необхідна умова сталого людського розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 1. С. 200–208.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine.Association_Agreement_%28body%29.pdf.

Українсько-російський екологічний тлумачний словник / Упор. А. М. Котляр; Пер. В. М. Копоруліна. Х. : Факт, 2005. 336 с.

Улютіна О. А. Міжнародні правові стандарти у сфері охорони навколишнього природного середовища та природокористування. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. 2014. Вип. 197(2). С. 118–123.

Утвенко В. В. Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування України у сфері охорони навколишнього природного середовища. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 1. С. 20–24.

Чайка В. М. Основні екологічні чинники збіднення при родного біорізноманіття України / В. М. Чайка, М. М. Лісовий, М. З. Мухаммед // Агроєкологічний журнал. - 2018. - № 3. - С. 66-69.

Чижденко О. О. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. № 16(2). С. 83–86.

Червона О. Ю. Управління інноваційними проектами в екологічній сфері / О. Ю. Червона, Ю. В. Ігнатович // Бізнес-навігатор. - 2018. - Вип. 1(2). - С. 13-16.

Шабардіна Ю.В. Екологічна політика Європейського Союзу в контексті посилення інтеграційних процесів в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №3. С.576–579.

Шем'яков О. П. Класифікація видів управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища в Україні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2014. Вип. 3-4. С. 221–228.

Шемшученко Ю. С. Правовые проблемы экологии. К. : Знання, 1989. 540 с.

Щорічна доповідь НУО (ЩДНУО) «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2013 рік / за ред.В. Мельничука, Т. Малькової, М. Рудої, Г. Проців, О. Кравченко. К. : 2015. 65 с.

Якимчук А. Ю. Аспекти управління еколого-економічною безпекою в умовах військово-політичної нестабільності у контексті природокористування / А. Ю. Якимчук, Ю. М. Семенова // Вісник економічної науки України. - 2018. - № 1. - С. 191-194.

Якимчук А. Інструменти державного регулювання збереження біорізноманіття в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 1. С. 92-99.

Офіційний сайт Міністерства енергетики та захисту довкілля. URL: <https://menr.gov.ua/>

Офіційний сайт Євроінтеграційного порталу: План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://eu-ua.org/plan-zakhodiv-z-vykonannia-uhody>

Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of on the programme of action of the European Communities on the environment. Official Journal. 22 November 1973. P. 1–2.

Council Directive 75/440/EEC of concerning the quality required of surface water intended for the abstraction of drinking water in the Member States. OJ. 16 June 1975. P. 26–31.

Council Directive 75/442/EEC of on waste. OJ. 15 July 1975. P. 39–41.